

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Мирошниченко Олена Миколаївна

**ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ ПІДЛІТКІВ
З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ
У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка. Логопедія)

Галузь знань: 01. Освіта

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник

_____ О. В. Колишкін,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
«____» _____ 20__ року

Виконавець

_____ О. М. Мирошниченко
«____» _____ 20__ року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	5
1.1. Проблема формування активної екологічної позиції в учнів з інтелектуальними порушеннями в педагогічній теорії і практиці....	5
1.2. Особливості процесу формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями	10
Висновки до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ....	14
2.1. Методика визначення сформованості у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції.....	14
2.2. Напрями формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями в умовах закладу спеціальної освіти.....	20
Висновки до розділу 2.....	22
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ ПІДЛІТКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	23
3.1. Методика формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності...	23
3.2. Аналіз результатів дослідження.....	27
Висновки до розділу 3.....	28
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність теми. Особливе місце в системі неперервного екологічного виховання належить початковій школі, оскільки саме цей період у житті дітей особливо сприятливий для формування позитивних установок на взаємодію з природою.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Висвітлити теоретичні аспекти процесу формування активної екологічної позиції учнів з інтелектуальними порушеннями в ході аналізу науково-методичної, педагогічної, спеціальної, психологічної літератури.

2. Проаналізувати особливості процесу формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями в умовах сучасного освітнього простору.

3. Визначити стан сформованості у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції в умовах освітнього закладу.

4. Розкрити напрями формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями в умовах закладу спеціальної освіти.

5. Розробити й експериментально перевірити методику формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності в умовах освітнього закладу.

Об'єкт дослідження – екологічна позиція учнів з інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження – процес формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності.

Публікації. Зміст наукової роботи висвітлено у 2 наукових статтях: «Напрями формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями в умовах закладу спеціальної освіти», яка була

опублікована у збірнику наукових праць VIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених «Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців» (травень, 2021 р., м. Суми); «Реалізація процесу формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями», яка була опублікована у збірнику наукових праць VII Міжнародної науково-практичної конференції «Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі» (24 листопада 2021 р., м. Суми).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

1.1. Проблема формування активної екологічної позиції в учнів з інтелектуальними порушеннями в педагогічній теорії і практиці

Ставлення до природи є фундаментальним і всеохоплюючим виміром особистості, якщо характеризується категорією не корисності, а універсальності. Саме екологічно ціннісні орієнтації особистості є універсальними, оскільки вони охоплюють властивості природи не лише з погляду практичної, а й пізнавальної, естетичної, моральної цінності [6; 51; 58]. Такі орієнтації є основою в структурі формування дбайливого ставлення учнів до природи. Усвідомлення ними того, що природа є цінність, забезпечує формування досліджуваної якості. Без розуміння цього будь-яка діяльність набуває утилітарного характеру. Однак природа в школі залишається лише об'єктом вивчення, що зумовлює вибір форм і методів її освоєння. Не акцентується увага на її соціальній цінності, яка визначається моральними та естетичними імперативами, виробленими людською культурою. Панування у суспільстві утилітарної психології і створює проблему ставлення людини до природи.

У контексті досліджуваної проблеми формування активної екологічної позиції аналізуватиметься як внутрішня якість особистості, комплексне утворення, що є результатом взаємодії між людиною і природою, основою формування її екологічної культури.

Ставлення людини до світу має конкретно виражений культурно-історичний характер. У процесі свого розвитку на кожному його історичному етапі людство виробило певну систему ставлень до природи, що узагальнено відображена у трьох основних концепціях, які характеризують становлення і

розвиток процесів взаємодії у системі «природа – людина – суспільство» [25; 83].

В Україні створено нормативну базу регулювання екоосвітнього процесу. Так, Концепція екологічної освіти та виховання в Україні викладає основні ідеї, принципи та основні напрями створення, впровадження і розвитку інтегрованої екологічної освіти в Україні [38]. Одним із факторів подолання сучасної екологічної кризи концепція визначає формування екологічної культури суспільства.

З огляду на вищезазначене, моделювання ефективної екологічно доцільної взаємодії у системі «природа – дитина» має носити ненасильницький характер. Процес табування свідомості є ненадійним і короточасним. Натомість варто, як показують результати запропонованого дослідження, подбати про створення виховуючих ситуацій на творчо-ігровій основі, оскільки дитині потрібно надати право вибору певного рішення, право вияву особистої ініціативи, право реалізації особистісного ставлення до природи. Лише в атмосфері демократичної взаємодії, на нашу думку, діти отримують реальний шанс на дорослішання, а отже, на роль дбайливого друга природи.

Тому особливої ваги у формуванні правильних взаємовідносин учнів з природою набуває зважене педагогічне керівництво. Адже дитина спілкується з природою через учителя, який часто є своєрідним і водночас непомітним «містком», що з'єднує два береги – дитину і природу. Успішне «з'єднання» залежить від уміння педагога організувати навчально-виховний процес на особистісній основі, де б було закладено зерно духовного збагачення педагога і дитини в умовах сприятливого психологічного клімату взаємодії, загальної культури, інтелектуального співробітництва, духовного єднання вихователя і вихованця [68].

Відтак, формування активної екологічної позиції учнів з інтелектуальними порушеннями є фундаментальним і всеохоплюючим виміром особистості, що характеризується категорією не корисності, а універсальності. Саме екологічно ціннісні орієнтації особистості є універсальними, оскільки

вони охоплюють властивості природи не лише з погляду практичної, а й пізнавальної, естетичної, моральної цінності. Такі орієнтації є основою в структурі формування дбайливого ставлення молодших школярів до природи. Усвідомлення ними того, що природа є цінність, забезпечує формування досліджуваної якості. Без розуміння цього будь-яка діяльність набуває утилітарного характеру. Однак природа в школі залишається лише об'єктом вивчення, що зумовлює вибір форм і методів її освоєння. Не акцентується увага на її соціальній цінності, яка визначається моральними та естетичними імперативами, виробленими людською культурою. Панування у суспільстві утилітарної психології і створює проблему ставлення людини до природи.

Результати проведених досліджень, висновки спеціалістів у сфері екологічної освіти і виховання підтверджують той факт, що екологізація навчальних предметів як один із шляхів формування екологічної культури виявляється недостатньо ефективним.

Проведений аналіз досліджень, присвячених проблемі формування активної екологічної позиції учнів з інтелектуальними порушеннями, організації ефективної системи екологічної освіти та виховання, вказує на неоднозначність поглядів щодо розв'язання даної проблеми. Питання формування активної екологічної позиції порушується у кожному дослідженні, яке стосується питань ознайомлення дітей з природою, однак переважна частина досліджень розкриває лише окремі аспекти єдиного процесу формування активної екологічної позиції особистості. Недостатня вивченість питань формування активної екологічної позиції учнів з інтелектуальними порушеннями є причиною відсутності відповідних рекомендацій і розробок в методичній літературі, що відображається на змісті освітньої роботи з дітьми.

1.2. Особливості процесу формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями

Своєрідність пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та поведінки учнів з інтелектуальними порушеннями значно ускладнюють процес формування активної екологічної позиції в спеціальній школі, не дозволяють їм вивчити в повному обсязі таку складну, багатоаспектну науку як екологія, побудовану на причинно-наслідкових залежностях, що спирається на розуміння законів природи та вимагає засвоєння складних понять [8; 36; 78].

Використання в процесі навчання учнів з інтелектуальними порушеннями методики природознавства для масових шкіл мало ефективно, оскільки вона не враховує особливості їх пізнавальної діяльності [45]. Тому в процесі формування активної екологічної позиції учнів з інтелектуальними порушеннями розглядаємо можливість спеціально організованого корекційно-педагогічного впливу з метою формування у них екологічно усвідомленої поведінки, заснованої на розумінні необхідності дбайливого ставлення до природних об'єктів.

Аналіз навчальних програм для старших класів свідчить про те, що в них також в останні роки знаходять широке відображення проблеми екологічної освіти та виховання учнів з інтелектуальними порушеннями. В програмі курсу «Природознавство» є теми, що зачіпають питання раціонального природокористування, підкреслюється взаємозв'язок необхідності збереження краси природи та господарської діяльності людини.

Варто відзначити, що запропонований алгоритм передбачає циклічне повторення зазначених етапів, оскільки побудова процесу формування активної екологічної позиції є концентричною. Так відбувається нашарування нових емоційно-ціннісних установок, знань про природу та конкретних природоохоронних умінь і навичок на засвоєні попередньо, результатом яких став певний тип ставлення до природи.

В даний час процес формування активної екологічної позиції в учнів з інтелектуальними порушеннями залишається маловивченим: немає розробленої

методичної системи, відсутні програми екологічної освіти та виховання учнів означеної нозології, методичні посібники для педагогів, хрестоматії з доступними для даної категорії учнів екологічними творами для позакласного читання, немає робочих зошитів для записів і замальовок, не показана роль інших предметів у даному процесі.

Таким чином, особливості процесу формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями полягають у використанні певної системи виховних впливів на особистість, необхідних для формування нового типу ставлення до природи, включення системи елементарних екологічних уявлень через призму різних наук, що базуються на реалізації навичок природоохоронної поведінки, активізації адаптивних і резервних можливостей учнів означеної нозології і веде до екологічно усвідомленого ставлення до оточуючого середовища.

Висновки до розділу 1

Проаналізовано особливості процесу формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями, які полягають у використанні певної системи виховних впливів на особистість, необхідних для формування нового типу ставлення до природи, включення системи елементарних екологічних уявлень через призму різних наук, що базуються на реалізації навичок природоохоронної поведінки, активізації адаптивних і резервних можливостей учнів означеної нозології і веде до екологічно усвідомленого ставлення до оточуючого середовища.

Вирішення проблеми формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями полягають у використанні певної системи виховних впливів на особистість, необхідних для формування нового типу ставлення до природи. Процес формування у дітей означеної нозології дбайливого ставлення до природи у контексті розв'язання екологічної проблематики повинен розглядатися як такий, що найповніше враховує органічну єдність інтегрованого підходу і забезпечує динаміку змін у ставленні

розумово відсталих учнів до довкілля. В процесі реалізації зазначеного процесу необхідно формувати всі структурні компоненти екологічної культури (когнітивний, емоційний, особистісний та поведінковий) з урахуванням дотримання принципу комплексного підходу

З огляду на результати теоретичного аналізу дослідження необхідно змодельовати поетапну методику формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями, яка б враховувала психолого-педагогічні особливості формування даної якості та посилила б зміст позаурочної еколого-виховної роботи з учням означеної нозології.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Методика визначення сформованості у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції

Теоретичний аналіз процесу формування активної екологічної позиції учнів з інтелектуальними порушеннями засвідчує, що зазначена проблема є недостатньо вивченою і потребує більш глибокого дослідження. Програма експериментального дослідження включала розв'язання наступних завдань:

1. Розкрити зміст дослідницької роботи, спрямованої на реалізацію мети дослідження.
2. Визначити стан сформованості у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції.
3. Розробити методику формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності.
4. Емпіричним шляхом визначити й узагальнити дані щодо стану сформованості активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціального освітнього закладу.

У відповідності з метою і завданнями дослідження був розроблений план дослідно-експериментальної роботи, який включав два етапи:

Констатувальний етап. Метою даного етапу було визначення стану сформованості у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції з метою подальшого використання отриманих результатів в розробці формувального етапу експерименту.

Формувальний етап. Метою цього етапу була розробка методики формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності та визначення її ефективності.

На підставі вивчення психолого-педагогічної літератури, теоретичного аналізу структури та сутності поняття «активна екологічна позиція» визначено рівні, критерії та показники сформованості активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями:

- змістовий, показниками якого є пізнавальний інтерес до природи, рівень знань дієво-практичного характеру про природу, вміння помітити та оцінити екологічно-небезпечну ситуацію;

- мотиваційний, показниками якого є потребово-мотиваційне підґрунтя спілкування з природою, емоційно-ціннісні установки на взаємодію з природою;

- операційний, показниками якого є практична готовність надати допомогу окремим об'єктам природи, наявність конкретних дій природоохоронного характеру.

В експериментальній роботі були задіяні учні середніх класів класів Сумського ЗЗСО спеціальної школи Сумської міської ради загальною кількістю 18 осіб. Вік дітей з легким ступенем розумової відсталості (F-70) складав від 14 до 15 років. Дослідження у порівняльному плані давало можливість ґрунтовніше виділити специфічні особливості сформованості у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції.

Відповідно до завдань констатувального етапу експерименту і виділених критеріїв було запропоновано низку діагностичних процедур. Експеримент було проведено у 3 етапи, метою яких було діагностування визначених критеріїв сформованості активної екологічної позиції.

Здобуті результати дають змогу припустити, що традиційна організація освітнього процесу у спеціальному освітньому закладі не забезпечує успішного формування у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції. Причинами цього стану є:

- відсутність готових методик активної екологічної позиції у позаурочній діяльності;
- формалізм у плануванні позаурочної виховної роботи екологічного спрямування з підлітками з інтелектуальними порушеннями;
- зведення участі підлітків з інтелектуальними порушеннями у виховній роботі до пасивного споглядання за природоохоронною діяльністю старших;
- відсутність систематичної роботи з формування екологічної культури підлітків з інтелектуальними порушеннями у взаємодії школи і сім'ї та взаємозв'язку між навчальною та позаурочною роботою.

Наслідком цього є труднощі, яких зазнають підлітків з інтелектуальними порушеннями з виокремлення конкретної небезпечної для природи ситуації та надання допомоги природі. Тому існує необхідність удосконалення методів та прийомів позаурочної еколого-виховної роботи з учнями означеної нозології, розробки методики для реалізації завдань екологічної освіти та виховання учнів. Отже, дослідити процес формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями видається теоретично і практично значущим.

На основі аналізу чинних навчальних програм, підручників для спеціальної школи та досвіду роботи вчителів визначено, що у процесі вивчення підлітками з інтелектуальними порушеннями питань, які стосуються природознавства, основна увага учнів звертається на охоронний аспект природи. Питання формування активної екологічної позиції розглядається у вузькому його значенні: лише як ознайомлення учнів із способами збереження навколишнього. Зміст практичних робіт, дослідів, спостережень, а також текстовий матеріал підручника спрямовує увагу підлітків з інтелектуальними порушеннями на природу як об'єкт вивчення.

2.2. Напрями формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями в умовах закладу спеціальної освіти

В умовах сьогодення актуальним є посилення уваги до програм з екологічної освіти і виховання в спеціальних закладах освіти. Дослідники визначають певну сенситивність учнів з інтелектуальними порушеннями до педагогічних впливів, пов'язаних з охороною природи, що свідчить про підвищену значущість відповідного вікового етапу у формуванні основ екологічної культури.

Одним з найважливіших напрямів роботи, спрямованої на підвищення ефективності процесу формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями, є екологічне просвітництво батьків. Сім'я як осередок формування особистості має великий вплив на формування в учнів з інтелектуальними порушеннями основ екологічного світогляду [60; 64; 71].

Однією з першорядних завдань є залучення дорослих членів сім'ї (навіть бабусь і дідусів більшою мірою, ніж зайнятих пап і мам) до спільної природоохоронної роботи з дітьми. Особливість батьків учнів з інтелектуальними порушеннями як об'єкта екологічної освіти полягає в тому, що багато з них також мають невисокий рівень інтелектуального розвитку і світогляд, як правило, базується на споживчому відношенні до природи.

Робота з батьками полягає у підвищенні рівня та систематизації їх екологічних уявлень шляхом проведення індивідуальних бесід, коротких виступів на батьківських зборах, залученні їх у позакласну роботу і практичну природоохоронну діяльність. Спільна екологічно-орієнтована діяльність батьків і учнів сприяє співпраці, емоційному, психологічному зближенню дитини з порушенням інтелекту і дорослого, дає можливість дитині відчувати себе «дорослим», а дорослому – краще зрозуміти дитину; проявляти якості і вміння, які не потрібні в повсякденних умовах (вміння орієнтуватися, дотримуватися правил поведінки в природі, вести себе як член команди і т.ін.) [69; 80].

Для навчання батьків способам організації спільної з дитиною екологічної діяльності доцільним є проведення спеціальних бесід на батьківських зборах. Спільна природоохоронна діяльність, участь батьків у екологічних заходах школи, не тільки сприятиме зміцненню дитячо-

батьківських відносин, а надають учням з інтелектуальними порушеннями можливість отримати позитивний досвід взаємодії з природою. Робота з батьками повинна бути систематичною, а запропонована екологічна інформація – особисто значуща для них.

Система роботи із підлітками з інтелектуальними порушеннями повинна передбачати різні форми, засоби та методи екологічного спрямування. Основна увага приділяється позакласній та позашкільній еколого-орієнтованій роботі: екскурсіям, прогулянкам, спостереженнями за рослинами і тваринами в різні пори року, спеціально організованим заняттям і найпростішим дослідом в «екологічних просторах», залученню учнів з інтелектуальними порушеннями в доступні види природоохоронної діяльності; екологічному дозвіллю (вікторин, КВК, свят, конкурсів виробів, плакатів) [52].

Напрями реалізації процесу формування екологічної компетентності учнів з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціального закладу освіти передбачають використання наочних, словесних і практичних методів для формування екологічної культури учнів означеної нозології [70].

Наочні методи включають спостереження за рослинами, тваринами, сезонними змінами в природі, демонстрації, перегляд відеофільмів, ілюстрацій, матеріалів виставок (виробів, малюнків, стінгазет). Демонстрації повинні припускати показ учням з інтелектуальними порушеннями способів екологічно-орієнтованих дій і прояви еколого-усвідомленого ставлення до рослин і тварин у різних ситуаціях (під час спостережень та догляду за рослинами і тваринами в «екологічному куточку», екскурсій, прогулянок та ін.).

Словесні методи екологічного спрямування повинні включати розповіді педагога, читання їм літератури екологічної спрямованості (екологічних оповідань, казок), бесіди та обговорення проблемних екологічних ситуацій, пояснення. Розповіді та бесіди були спрямовані на формування у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями необхідних екологічних уявлень, їх уточнення і систематизацію, виховання усвідомленого ставлення до природи.

Висновки до розділу 2

Визначено стан сформованості у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції в умовах освітнього закладу: у переважної більшості учнів означеної нозології він знаходиться на низькому рівні. З огляду на це зростає необхідність застосування такого організаційного забезпечення освітнього процесу, яке б сприяло ефективній екологічній підготовці підлітків з інтелектуальними порушеннями, закріпленню знань, умінь, навичок у процесі організації практичної діяльності. У цьому відношенні позаурочна робота володіє найбільшими перевагами, оскільки дозволяє найбільш повно врахувати інтереси учнів для задоволення їх пізнавальних, інтелектуальних можливостей, забезпечити практичну реалізацію знань, набутих у процесі навчання, а також можливість безпосередньої взаємодії з природою, розвитку гуманістичних якостей особистості.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ ПІДЛІТКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Методика формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності

В ході дослідження було з'ясовано, що стан сформованості в учнів з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції у переважній більшості підлітків означеної нозології знаходиться на низькому рівні.

Формування у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції передбачає не лише розвиток емоційно-ціннісної та інтелектуальної сфери особистості. Як підтверджують результати дослідження, лише у процесі активної діяльності у розумово відсталих молодших школярів починає формуватися певний тип ставлення до природи. Так, дитина може знати правила поведінки у природі, співчутливо ставитись до її об'єктів, які «потрапили в біду», але її дії будуть спрямовані не на користь природі. Тому наступним є вчинково-діяльнісний етап формування у розумово відсталих молодших школярів дбайливого ставлення до природи.

3.2. Аналіз результатів дослідження

У процесі експериментального дослідження вирішувалося основне завдання – перевірити методику формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності.

З цією метою були застосовані ті ж методики, що й під час констатувального експерименту, що дало можливість відстежити і порівняти динаміку змін, що відбулися впродовж дослідження у підлітків з інтелектуальними порушеннями.

Відповідно до завдань констатувального етапу експерименту і виділених критеріїв було запропоновано низку діагностичних процедур. Експеримент було проведено у 3 етапи, метою яких було діагностування визначених критеріїв формування активної екологічної позиції.

Таким чином, в ході проведеного дослідження експериментальним шляхом доведено, що використання екологічних ігрових завдань позитивно впливає на формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в позаурочний час у процесі виховної роботи. Про це свідчить позитивна динаміка за тими параметрами, які були визначені в ході дослідження.

Висновки до розділу 3

В ході дослідження було розроблено методику формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності в умовах освітнього закладу, яка включала найбільш оптимальні форми проведення занять, які уможливлюють комплексний вплив на особистість учня, його емоційно-ціннісну, інтелектуальну та дієво-практичну сферу. Серед найбільш ефективних було визначено ігри, виховні справи, мандрівки та обґрунтовано педагогічні умови щодо ефективного їх використання.

Таким чином, в ході проведеного дослідження експериментальним шляхом доведено, що використання екологічних ігрових завдань позитивно впливає на формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в позаурочний час у процесі виховної роботи. Об'єктивна оцінка реальних змін, які відбулися внаслідок проведення дослідження, переконує в тому, що методика формування активної екологічної позиції учнів означеної нозології у позаурочній діяльності виявились достатньо ефективними.

ВИСНОВКИ

1. В ході теоретичного аналізу науково-методичної, педагогічної, спеціальної, психологічної літератури висвітлено теоретичні аспекти процесу формування активної екологічної позиції учнів з інтелектуальними порушеннями. З'ясовано, що питання формування активної екологічної позиції порушується у кожному дослідженні, яке стосується питань ознайомлення дітей з природою, однак переважна частина досліджень розкриває лише окремі аспекти єдиного процесу формування активної екологічної позиції. Неоднозначність підходів до реалізації завдань екологічної освіти та виховання підлітків означеної нозології, необхідність реалізації гуманістичного підходу, згідно з яким екологічні проблеми розглядаються особистістю як власні, передбачають визнання необхідності докорінної зміни пріоритетів у ставленні людини до природи, оскільки саме вони визначають дії, вчинки і є основою взаємодії індивіда з навколишнім середовищем.

Особливості процесу формування активної екологічної позиції учнів з інтелектуальними порушеннями полягають у використанні певної системи виховних впливів на особистість, необхідних для формування нового типу ставлення до природи, включення системи елементарних екологічних уявлень через призму різних наук, що базуються на реалізації навичок природоохоронної поведінки, активізації адаптивних і резервних можливостей учнів означеної нозології і веде до екологічно усвідомленого ставлення до оточуючого середовища.

2. Проаналізовано особливості процесу формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями, які полягають у використанні певної системи виховних впливів на особистість, необхідних для формування нового типу ставлення до природи, включення системи елементарних екологічних уявлень через призму різних наук, що базуються на реалізації навичок природоохоронної поведінки, активізації адаптивних і резервних можливостей учнів означеної нозології і веде до екологічно усвідомленого ставлення до оточуючого середовища.

3. Визначено стан сформованості у підлітків з інтелектуальними порушеннями активної екологічної позиції в умовах освітнього закладу: у переважній більшості учнів означеної нозології він знаходиться на низькому рівні. З огляду на це зростає необхідність застосування такого організаційного забезпечення освітнього процесу, яке б сприяло ефективній екологічній підготовці підлітків з інтелектуальними порушеннями, закріпленню знань, умінь, навичок у процесі організації практичної діяльності. У цьому відношенні позаурочна робота володіє найбільшими перевагами, оскільки дозволяє найбільш повно врахувати інтереси учнів для задоволення їх пізнавальних, інтелектуальних можливостей, забезпечити практичну реалізацію знань, набутих у процесі навчання, а також можливість безпосередньої взаємодії з природою, розвитку гуманістичних якостей особистості.

4. Розкрито напрями формування активної екологічної позиції у підлітків з інтелектуальними порушеннями в умовах закладу спеціальної освіти, які передбачають цілеспрямоване використання різних форм, засобів і методів, а також створення необхідних умов для формування екологічних уявлень в учнів означеної нозології, виховання у них еколого-усвідомленого ставлення до об'єктів природи, враховують формування всіх структурних компонентів екологічної культури (когнітивного, емоційного, особистісного та поведінкового), що виступають як психолого-педагогічна основа даного процесу.

Таким чином, в ході проведеного дослідження експериментальним шляхом доведено, що використання екологічних ігрових завдань позитивно впливає на формування активної екологічної позиції підлітків з інтелектуальними порушеннями в процесі позаурочної діяльності у процесі виховної роботи. Об'єктивна оцінка реальних змін, які відбулися внаслідок проведення дослідження, переконує в тому, що методика формування активної екологічної позиції учнів означеної нозології у позаурочній діяльності виявились достатньо ефективними, що вплинуло на покращення ставлення

підлітків

з інтелектуальними порушеннями до природи.